

III Setmana Cultural Valenciana

II

El valencià de la Renaixença

Carles Salvador

1

Senyors, Senyors:

El preludi de la renaixença literària, la restauració de la llengua comença a primeries del segle passat amb Tomàs Villarroya i Saur. Villarroya publicà en la revista El Liceo - anys 1841 - 1843 - quatre poemes i en una d'elles declara que s'expressarà

en l'oblidada llengua de nos avis
més dolça que la mel 77

Quan es publicaren aquests versos el poeta tenia una trentena d'anys i ja no escriu més perquè es dedica, tot requit, abandonant la literatura, als seus quefers professionals.

Narrat així el despertar literari a casa nostra Villarroya sembla un cas isolat i per tant d'una formidable profunditat i espontaneïtat verbals. Però el cert és que en 1833 ~~que~~ Aribau, català resident a Madrid, escribia la famosa Oda a la Pàtria i que en 1839 Joaquim Rubió i Ors (Lo

(pater del Llobregat) ja es ~~es~~ consagrava a la tasca d'a- 2
costar el corrent romàntic a l'ús de la llengua vernaclea.

Tomàs Villarroya que frequentava les tertúlies literà-
ries de València, que havia passat per les Escoles Pies on
residia el poeta en castellana llengua Joan Aroles, fill de
Barcelona el qual també escrigué en valencià un mira-
cle de Sant Vicent per a qui fos representat en l'altar del car-
rer de la Mar l'any 1835, Villarroya, el nostre Aribau en
algun aspecte, es troba acompanyat pel corrent popularis-
ta que inicià Carles Ros i l'autor de la Rondalla de Ronda-
lles, el Pare Lluís Caliana.

El Pare Caliana i sobretot el notari Ros tenien fortes
preocupacions pel corren literari de la nostra llengua, el
qual corren s'havia estrocat, principalment, en el se-
gle XVII i això no vol dir que l'estrocament fos abso-
lut puix que subgèneres literaris són els dietaris, les me-
mòries, el gènere popular del pare Mulet, els romanços i
col·loquis, etc. que subristixen. Precisament la contempora-

neïtat del populisme xavacà, còpia quasi exacta del ³
lenguatge dels segles XVII i XVIII fa possible la reacció dels
esperits selectes. Les poesies amb preocupacions literàries i
ortogràfiques de Tomàs Villarroya no s'expliquen sense
el coixí, una mica dur si volen, dels col·loquis i dels ro-
manços de l'època, sense l'obra del segle anterior i sense
les tertúlies literàries d'aleshores...

Quan comença, ~~o~~ certament, la renaixença no és una
de les qüestions que ara volem aclarir. Acceptem, ara, com a
figura preludeial Tomàs Villarroya i en altra ocasió podríem
ni ho podríem ésser Ros o Faliana. Ens interessa, més, veure,
dividir la renaixença en èpoques. 1^a, des de Villarroya a
Florente; 2^a, des de Teodor Florente fins a la revista Taula
de Letres Valencianes; 3ª època la que estem vivint i
que no es clourà, suposem, si no quan el valencià literari
serà en la seua plenitud. Clar està que dins cadascuna
d'aquestes dues primeres èpoques es podríen assenyalar

algunes subèpoques però no ho fem per poder entrar tot ⁴
seguit a vore quina mena de valencià hem creuat.

Poc després de la publicació de la célebre cançó de Villosor
roya, i exactament, en el mes de juny de 1847, un autor popu-
lar i ben xabacà quan ell mateix volia, ens dóna una mos-
tra del parlar d'aleshores. És un quadret dialogat, una forta
caricatura del llenguatge del carrer i encara de l'escriu, que
~~de~~ cal agrair perquè és fill d'un desig de superació.
L'autor, Josep Bernat i Baldoví el titula punt gramati-
cal

« En el qual ~~deu~~ l'Academia
desde ara posar la mà;
perque si no hui o demà
se va a eixendre una epidemia » (1)

dir, en començar, ell que tan propici era a explicar en vers,
els títols de les seues obres. Com que no és llarg i val la pe-

---

(1) En aquest i altres fragments reproduïm l'ortografia de l'època.

na conèixer-lo íntegrament puix que no és possible donar una referència sense malbaratar el text ja de si malbaratat del tot, el llegiré demanant perdó pels atreviments que hi conté però prefant, molt encariadament, vullquen fixar adonar-se dels motius que el mateix Bernat; Baldoni es plan a considerar. Dir així:

12 No mes preguem als reformadors y guardis vigilants de la purea y bon olor de la llengua, que es faren càrrec del abús de les síncopes y apócope que s'han introduit en el llenguatge de la conversació familiar, especialment en algunes paraules señalades, com v. g. ca en lloc de casa; ma en lloc de ma; q... en lloc de que; pa... en lloc de pera; po... en lloc de pero, etc. Tró produix croses, pera les quals a voltes no serà prou taparse les orelles, pues casi involuntariament se porta ú la mà als nassos; y en proba, allà va un tró de conversació que tingueren no fa molts dies dos criades en lo cabàs baix lo bras en el Mercat Nou, pinse recordarsen que l'olla estava al foc, y que les anes se fonien aguardantles.

- ¡Oi! ¿Cha Pepa?

- En! No t'había vist. ¿Teneí portes? ¿brees?

- Sí, chustet; no tenim pa pa, y tindrem pa peres. Atri portes mes tarouches... pero bones; es ca galló com un sucre.

- Pos Tona, no t'queixes; no es menchiá pa bordes; se coneix qu'eu ca t'ama ho passen bé.

- Sí, si saberes.... lo que ca cue em costa... ca cota de suor es com una sirena. C'acaches el musclo, c'alzes la esquena, res els agrá; y aixó que 's diven vics. C'u c'aprima pa tot per ser pobre ho fasa, santo y bueno, po pa tranca pa pa, pa elomello, pa vi de dineret en dineret... aixó mereixia una tranca.

- Cha Tona, no tant.... que tinguera pa chorizo, pa se; po tranca no.

- Si tu no saps c'alories pase. Sempre en lo setrell en dansa; pa taques no quaine prou. ¡Pos aigua! ¡Santa fe! Ca got el metechre sent voltes al dia; ca bota del señor lo ma-teix. Pos tema com la que tenen en los gats... ca gat está...

(Trí a la interlocutora li aparrá tos i pará un poquet; luego 7
sequí). Ca gat está en son elit com un home; por tres n' lliá
pa c'aveutes.

- Tu't queixes de vici, y reneques de la ten... sca, ueches
la mena, y dirás dempués... ¡c'aca tan bona! Yo en una
casa tot hu fas. Diu c'oli, c'aigua, c'asó, c'alló no in
deixen viure. Mire els elits... pa ~~pas~~ puses no tinc prou
mans. A lo millor el por c'amorra el nas en t'olla, c'a-
casa la gent que ve... ¡Santo Dios!... c'aqueres tu fet?...
Lo c'acababa de dir no es res. Ca gola que elansa per les
sales de lo c'afarra per la cuina, hu fa... ¡Cherís c'asca!
¡Por la blanca! res deixa en vida... Be c'alsa en cuanse-
vol puesto; y ca garro, ca gaña, ca qasa, ca porra c'aga-
fa nos costa un añ de trobar. ¡C'ocasió pa ta cuina que té
tante ganes de servir!

- Sí, ella axó pensa... en correr baquetes y buscar nois.
Diu c'afarra una vistella y 'vor a buscar naps pa l'olla.
¿Y naps ahon va? A ca Casiano, ca Luella, ca Genico, ca

Colau, ca Custò ... pa traure ... res. | C'ase!

8

Al arribar oní, tingui prou, y me pareguí cosa de denuncia a l'Academia, per les raons ya dites, y que esperen els tabalets que se tomaran en consideración. >>

En efecte, el valencià de la primera època és ben denunciable. Aquesta fota caricatura acabada de llegir ens diu com era, en realitat, de corromput, baix i espanyolitzat pels quatre cantons, amb una fonètica desvalorizada i, si mireu els escrits, ~~que~~ amb quina ortografia més perduda recolzaven les paraules que, malgrat tot, eren sonores i bellos, si dolces. I així escrivia el mateix Bernat i Baldori, qui tant es queixa demanant a una inexistent Acadèmia de la nostra llengua que es posara remei a la caiguda del valencià, aquell valencià que ja era inservible ^{-aparentment-} per a la literatura per a la filosofia, per a les obres didàctiques.

Era Bernat i Baldori i eren els col·loquiars, els autors de milacres, la literatura fallera, les peces teatrals, els periò-

dies - el primer dels quals és El Mole - que funda i 9
dirigix Josep Maria Bonilla en 1837, quatre anys abans
que Villarroya ens diguera de la dolçor de la llengua
dels nostres aïis -; eren els fills solts, els romanes en
els que els personatges s'anomenen Tito Bufalampolla, Co-
me Nespia, Gori g i Palsereta, Coll de Barral, el Rull de
Paiporta i altres nous d'una invenció més rebaixada.
Tot, tot era així abans i després de Villarroya, abans i des-
prés de Bernat i Baldiri.

Però #esdevé un fet transcendental, un fet d'una im-
portància capital per a la renaixença: el naixement de Teodor
Florent a les lletres valencianes puix que amb ell comença,
entene, una nova época, ja decisiva per a la nostra literatura.

No fa molts anys, en plena dictadura, i conversant so-
bre valencianisme i catalanisme amb el general En Balbí
fil solt del Castellar, allà al men tranquil·líssim refugi
de Benasal, el general valencià em volia demostrar com

els valencians havíem ensejyat als catalans la ins-¹⁰
tauració dels Jocs Florals. Gene els catalans, uns anys des-
prés de nosaltres, en 1858, instauraven, copiant-nos, la festa
ànima de la poesia i que nosaltres als vint anys repre-
nien el torneig poètic per reflexe dels Jocs Florals de
Barcelona. En Balbí m'ho dia amb una certa recança:
els valencians fantsors del regionalisme que amamanta
el separatisme. Com que no era la primera vegada que
semblants raons escoltat havia, d'elements de certa edat,
debs que en algun temps s'enorgullien, provincianament,
de ser amadors de les glories valencianes, però rònega-
ment d'unes glories bien entendidas en servir ben bé
aquest peu de l'anècdota per a recolzar en ell la convicció
que l'època llorentina i el llorentisme - que també po-
dríem anomenar època de "Lo Rat Penat" però no amb
tanta justesa - tingué esclat per reflex o influència catalana.

Tesdor Llorente escriví en espanyol. Havent elegit
Los Paiter del Lobregat i escoltat els consells de Marian Agui-

lò, qui aleshores era bibliotecari de la nostra Universitat, 11
ell, llovent, amb alguns poetes de la pimentut com General,
Sabaila, Ferrer i Bigné i altres, començà a cultivar la poe-
sia en la nostra llengua, amb, naturalment, caire literari.
Els Jocs Florals no pogueren arrelar a València puix que en-
cara els faltava el suficient ambient.

Fou necessari que en 1868 Víctor Balaguer envitara
els poetes de València a la Festa, que diem Gaia, de Barce-
lona. I fou necessari que passaren onze anys més per a
què els Jocs Florals foren una institució, la màxima en
aquella època de la Renaixença.

Que aleshores érem ja en una època de restauració
literària parella a la de Catalunya ens ho diu "Las Pro-
vincias" diari que dirigia el mateix llovent: 21 L'amor
a la terra és la musa inspiradora d'aquesta brillant res-
tauració literària que hui, mentres en tota ~~Europa~~ Espanya
s'apafa el sentiment poètic, mentres en Madrid mor l'art
en grotesca angúnia, amb les piruetes i parades dels "Buffs"

i els xistes dels Lluvedors de gazetilla, llueix en la ciutat com - 17
tal amb uns resplandors.»

Els poetes valencians, doncs, es donen compte del que fan,
de la realitat valenciana i la desitjaven i la provocaven.

Vegeu, si us, açò que dit escriví Constantí Blombart, en
el Plòleg de «Un d'Abelles» aplec d'epigrames, un any abans de
la fundació de Leo Rab Penat:

« Jo, lector, meus, em planyeh en lo mig de l'ànima, quant
algun rato considere lo llastimós abandonu en que lo vats d'el
túria han vingut a deixar la dolçissima llengua llemosina; (cal
dir que durant algun temps ha estat dita, equivocadament, llemo-
sina, la nostra llengua) aquella llengua sencilla ab la que,
corrent lo segle XIII, lo rey En Jaume I d'Aragó va escriure
los magnífics Furs y Privilegis, fonament de les nostres eli-
bertats, y de molt ençà de la conquesta de Valencia, la seua
regia historia; obres les dos en les qu'es revela clarament
la instrucció que lo rey ne va rebre de lo seu mestre lo
famió En Guillem de Corbera, y en les que resalta tota la gracia
i tota la precisió de nostra llengua.

24 Jo em condolch en veritat, de veure tan oblidada en 13
llengua aquella. ab la que parlaren es Entences, los Sáurias
y los Cardenas; aquella harmoniosa llengua ab la que can-
taren Jaume Roig, Jaume Feber, Jaume Sivrana, Joan Joan,
Bernat Fenollar, Andreu Martí Pineda, Onofre Centelles, Ja-
me Casull y lo célebre Justas March.

I escriv més abant.

24 I esta llengua que tantes glories y granderes conta en la seua
història, cari es pot dir que desde que lo realme d'Aragó, per
motiu de lo casament dels reys catòlics, s'uní a lo de Castella,
no l'ha fet més que anar de unal en pitjor, fins al estrem de
que tant los mallorquins, com los valencians i catalans, no
fá molts anys, per a res la usaben en nos escrits.

24 Tal fou per desgracia lo predominiu que la corona de Cas-
tella n'exercí sobre la d'Aragó, tal ne fou, que ni la llengua
qu'esta parlaba va aquella deixarli!

24 Poch a poch los castellans feren oblidar a los fills de
l'antic regne d'Aragó la llengua qu'heretaren de los seus avis,
i la seua literatura ni tan sols donaba senyals de vida.

14
54 Mes los catalans que són més amants de les coses de sa terra, que nosaltres valencians, encara qu' al cap de tant de temps, fa pocs anys, ~~se~~ s'en recordaren de la llengua materna com se dia en lo segle XV, y proposaren a los seus germans los mallorquins y valencians, una creuada literaria ab lo lleuable fi de conquistar lo perdut tresor de la llengua el·lensina.

24 Y algo seus dubte conseguiren, puix en anys escassos han lograt crearse lo seu teatre purament català, y hui en lo dia tenen los seus diccionaris, la seva gramàtica, los seus periòdics, los seus calendaris, los seus rondalles o novelles, etc., tot per supot, escrit en la llengua catalana, qu' en lo fons es la mateixa valenciana y mallorquina, ja que, com tots sabem, son totes les tres filles d' una mateixa mare qu' es la el·lensina.

21 Pera dirho tot d' una volta: los catalans a força de treballar, han pogut restaurar un poch la selma literatura que es la nostra, o dit en més exactitut s' en han creat una completament nova 77.

Una mica llarg ha estat el text citat però em calia de- (15)
mostrar com la Renaixença fou un reflex de la catalana i
mostrar fins a quin grau els nostres homes del 1770 se'n ado-
naren de la importància política que la Renaixença literària
comportava.

Fundat Lo Bot Penat, instituint els Jocs Florals, publicat
el Llibret de versos de Florente la Renaixença estava posada
en marxa. Florente - con dit Aluella i Vives - que fou de
gran consideració social, causà positiv benifici a la li-
teratura valenciana pel rol fet de cultivar-la, puix que
atraqué vers a ella la simpatia o la curiositat de es poets
que, de no mediar aquesta circumstància, no hagueren
sentit eixa curiositat o eixa simpatia. A més a més escrigué
un valencià dolç i graciós i que, no obstant, li permetí arri-
lar a les esferes de lirisme i arribar al poble, segons demostren
la popularitat de la seua poesia La Barraca

El corrent popular i xavaicà seguia, no obstant, el seu
carrí amb l'ortografia espanyola. Seguien directius paral·lels.

les ignorant. se mes vegades, eleucant. se, altres, insults d'una ¹⁶
perillitat malaltosa. Els florentins cada dia tenien més for-
tes preocupacions literàries i gramaticals les quals culminen
en la Gramàtica del Pare Fullana, el nostre primer gramà-
tic seriós a la persona del qual i a l'obra del qual vullc ací
rendir, públicament, el meu homenatge rincerissim demanant
jo, el davrer dels que es preocupen de les qüestions gramaticals
valencianes, que el centre d'Actuació amb el Pat Benat i els
altres centres culturals preparen per a l'any que ve un acte en
honor del Pare Fullana, amb motiu dels vintz anys de la
publicació de la seua Gramàtica Elemental de la Lengua
Valenciana.

Diem que el corrent popular que tingué la seua més genui-
na manifestació en La Troná i en La Traca, setmanaris que
notots els valencianistes podien tindre als dits per mira-
ments de bon gust, es barallava amb el corrent de ratpenatis-
ta els homes del qual captaven cada dia més elements ins-
truits, per no dir doctes, sensibles al fet literari, a la bellesa

literària. El mot traquero i el mot ratpenatista volien ¹⁷
ser insults. Però traqueros i ratpenatistes havien de trobar-
se cara a cara, abraçats germanívolaament, riallers i con-
vençuts que cadascú treballava en un sentit diferent
però en un mateix doler: el cultiu de la llengua i ~~per~~
per tant, de la Renaixença de l'idioma i l'esclat polític
del moviment valencià que havia de passar a ser un
moviment nacionalista...

Com va esdevindre aquesta abraçada que podem
dir històrica?

Fa més d'un quart de segle - ho recordo ben bé; - el 9 d'agost
de 1908 es publica a València un setmanari il·lustrat que
funda i dirigeix un autor popularista massa oblidat ^{avui} ~~avui~~
Lluís Bernat; el setmanari és El Cuento del Dimecres i en-
serí novel·letes i teatre en un acte.

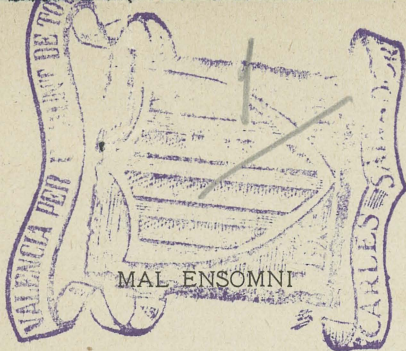
En l'article de presentació escrivia Lluís Bernat després
de dir que es proposava fer afició a llegir i a escriure en
valencià:

22 La literatura valenciana, en totes les seues ma-
festacions, està morta, y si no morta, dormida catalepticament.

21 Ni en el teatro, ni en la novela, ni en la poesía, se fa res 18
absolutament. La única manifestació de qu' existix encara la
llengua valenciana son uns Chocs Florals anuals, que ni
diluen ni representen res per a la vida de la nostra literatura,
molt menys desde el moment en qu' els seus sostenedors s' em-
penen en escriure com s' escribia tres sigles en arriere, caent
en el ridícul, que es la mort pichor que existix.

22 Uoatros opiném que les coses no deluen escomensar-se
may per el terrat, y que no es imposible un renaiximent
de la literatura valenciana, comensant a escriure tal y
com se parla hui, pera anar pòc a pòc netejant, pulint
el idioma de paraules i modismes que no riguen es
nostres. Tot aixó es cuestió de temps, de paciència, de con-
tancia; lo demés es ficar-se en la torre de marfil i ocasio-
nar més perjudicis que beneficis a la causa que se vol
defendre y propagar. »

Ja es veu que Blais Bernat tenia un concepte perso-
nal de com s' havia de desenvolupar la Renaixença i que
aquesta la desitjava tant com el meli de Lo Rab Penat.

No sé quant temps jo dormia:
dormia tan quiet y dols,
que aquell dormir me semblava
la dormida de la mort.

De sopte, en ma capsalera,
com un terratrémol oixch,
y escolte una veu que'm crida:
—«Despertat, ja has dormit prou».

M'alse, y les mans freturoses
porte als ulls, ferits del sol;
estich d'un riu a la vora;
veig una ciutat enfront.

¿Será la meua? Me'n entre
per sos carrers tot febrós:
reconéixerla voldria,
y no sé si es ella o no.

¡El Micalet...! ¡Oh Valencial
¡Oh ciutat dels meus amors!
¿Cóm es que'n tú, casa meua,
tot está cambiat y nou?

Palaus, pórtichs, columnates,
arbredes, jardins, per tot...

Els antichs monuments busque:
si ne queden, son molt poch.

Tot me sorprén, tot ho estranye,
com si d'altre país fos:
vestimentes la gent porta
que conegudes no'm son.

A un que passa, li pregunte
per tan gran transformació:
me contempla, y alsa els muscles,
y s'allunya, y no'm respón.

Passen los gichs de la escola:
éstos m'entendrán millor,
y els pregunte, y se me riu en
mirantme com uns badochs.

¿Es ja estranjer en la patria
el parlar que nostre fon? ,
Ja en mon temps el menyspreaven
alguns: ¿l'oblidaren tots?

—«Fadrineta valenciana
que encara en tos ulls de foch
dus la viva flamerada
que encengué mon pit un jorn,

¿Una pregunta en la nostra
dolsa parla escoltar vols?»
La polida fadrineta
passa y res me diu tampoch.

Me'n vaig als rabals y parle
als humils trevalladors:
pero per més que pregunte,

a ma veu están tots sorts.

Ixch al camp: ¡qué bledanía!
May el troví tan hermós:
¡ver paradís serás sempre,
verger de les pomes d'or!

Guiant una maquinaria,
obri un gicot amples solchs:
de la llengua que li parle
no entén res eixe gicot.

¡Avant! Vaig de poble en poble,
malhaurat preguntador;
he aplegat a la montanya;
he preguntat als pastors.

Sense resposta, m'en entre
per la soletat d'un bosch:
cau la nit, la óvila canta,
xiula'l vent, udola'l llop.

Al lluny, una llumeneta
brilla ab rogench resplendor:
allá mon pas encamine
pel mitj d'ombres y negrors.

La claror ix d'una cova;
penetre en ella paurós;
una velleta, molt vella,
está alií calfantse al foch.

Sembla un espectre: li queden
la pell solament y l'os;
sentada está en una pedra;
vestida tota de dol.

Acaronat en sa falda
 sosté un infant blanch y ros:
 canta, gruntsantlo y dormintlo,
 cants que escoltí en mon bresol.

—«Fill darrer de ma nisaga,
 volgut besnet del meu cor:
 tos avis, mos fills, moriren;
 també tos pares han mort.

Les que m'amostrá la mare,
 jo't cante antigues cansons:
 les cansons que jo te cante,
 ningú les canta en lo món.

De nostra llengua oblidada
 son ja los últims resons;
 eixa llengua dels meus pares,
 ningú la sap més que jo.

¡A la non-non!

¡A la non-non!

«Amostrártela volguera,
 tú no m'entens y t'adorms.
 ¡Pobre dasfanet!: gents estranyes
 t'ensenyarán parlars nous.

La meua vida s'acava:

5

¡adéu, petit infantó!
Mon esperit, que s'envola,
replegarlo tú no pots.

La nostra parla volguda
en mos fluixos llavis mor;
els aires de la montanya
s'en durán sas darrers mots.

¡A la non-non!

¡A la non-non!

La velleta centenaria
baixa sobre'l llit lo front;
tanca els ulls; ix de sa gola
un pantaix esgarrifós.

El nen mitj-riu en sa falda;
ella encar parlarli vol;
entre gemechs tremolosos
perdentse van ses rahons.

Res queda ja d'una llengua
que augusta y gloriosa fon;
els ayres de la montanya
s'han endut los darrers mots.

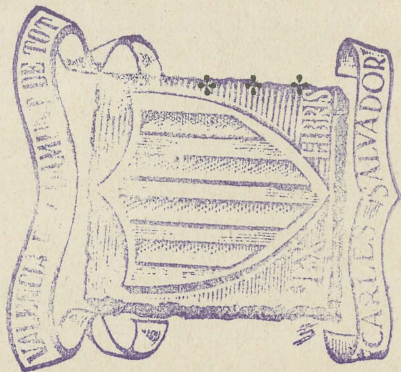
Jo sent mon pit que s'ofega
baix una llosa de plom;
pense morir, vull alsarme,
llanse un crit, fas un esfors.

Me he despertat; en ma cambra

6/

entra ja la llum del sol;
¡quina alegríal Ensomniava...
¡Gracies, Deu! ¡Ja he patit prou!
¡Fuig de mon seny, mal ensomni,
mal ensomni enganyador!
¡Dolsa llengua dels meus avis,
jo no vull creure en ta mort!

durant l'any just de vida de El Cuento del Oumenchre 19
des fets d'importància es poden registrar. És el primer, la polè-
mica que rotinquè Teodor Florente amb Julià Bernat mo-
tivada per la publicació d'uns versos de Florente a Las Pro-
vincias, el dia 28 d'agost de 1908. Dinem així:

- - - - -

Bernat es creu aludit i en 6 de setembre respon des del
Cuento. Interfé en la polèmica Maximilià Thous concre-
tant-la, reduint-la al punt més interessant; a la necessitat
d'unificar les diferents ortografies i a la conveniència de crear
una Acadèmia que fes possible la unificació.

És ben interessant seguir un a un els articles dels re-
presentants de l'una i de l'altra banda perquè, en certs
aspectes, els raonaments del populisme a ultrança enca-
ra crepen auri. Els ratpenatistes eren acusats d'un re-
buscament de mots en els llibres antics; Florente des-
feu aquest suposat encarcarament idiomàtic pregant
que el Cuento del Oumenchre inserira una carta sena

que hi enviava. 21 Fem una prova - escribia a Blais Bernat - publiqui estè, si li plau, esta carta en son popular semanari, tal com està escrita, y veja si la entenen o ~~no~~ no ~~es~~ no elegidos. Si tots la entenen, y vostès reconeixen de que no cal canviar la ortografia propia valenciana, aném á fer l'Academia. Si en arribó no convenim deixemho estar. 77

De la llarga carta no més fou rebutjada una paraula: halaguers, que els populistes inconscientment demanaven que se replantada per halagadors o halagadores. El populisme es trobava venent davant l'equanimitat i valenciana del Mestre de tots, del Patriarca de les nostres lletres En Teodor Llorente. Però heus ací que intervé un altre senyor en la polèmica: Josep Nebot qui portava sota el braç la tanquet per la qual Blais Bernat escapava. Josep Nebot es posà enfront de Llorente perquè aquest havia escrit:

22 La llengua valenciana té una ortografia propia

ortografia usada sense excepció, mentre ha rigut idio. 24
ma literari, y que sense excepció requixen usant catalans
i mallorquins... Però ¿es que se vol prescindir de la ortogra-
fia valenciana pera adoptar la castellana? Això no po-
dem admistrarlo els que cinquanta anys estem treballant
per el nostre renaiximent, donant-los la mà als que eullà
del Ebro parlen nostra mateixa llengua ??

El que enfurisma el Sr. Nebot és això que afirma En
Blovete: que eullà l'Ebre parlen la nostra mateixa llen-
gua. Ell no consentix que es diga que el nostre idioma
valencià és el que parlen i escriuen els catalans. Per a una
tal obra no cal Acadèmia ni unificació ortogràfica; no
cal netejar el llenguatge farrat de barbarismes... I En
Bervat aprofita l'actitud d'En Nebot per a prescindir de to-
ta reforma, beneficiosa com haquera estat per a la literatura
d'aquell període.

L'altre fet important a registrar és el banquet en honor dels
autors premiats en el concurs de novel·les de El Cuento del Du-

anuncié presidit per En Teodor qui tenia a la dreta En 22
Lluís Bernat i a l'esquerra En Leopold Tréner, president
aleshores del Rat Penat. L'escriptor que obtingué el primer pre-
mi ~~no~~ fou Josep Maria Esteve Victòria, el mateix que avui sig-
na Pep els verbs quotidians - L'actualitat rípiada -
sempre de caire populista, en el Diario de Valencia. Esteve,
fidel a les aigües del seu bateig literari encara ben a la
mateixa font del poble de corrompuda llengua. Fou, aque-
lla, una festa de germanor la finalitat de la qual era esbor-
rar diferències de procediment o d'apreciació 21 per a per
desaparèixer ~~asprors~~ que res son - es declara en el Cuento
- i res signifiquen davant d'un ideal. 77

En efecte: 22 quedaren oluidades - reporta el Cuento -
ertes llicèndes qu'els desocupats inventaren, en les que
se feen constar ertes desidències entre el grupo format
per els que colaboren en El Cuento del Ommenhe y altres
respectables entitats valencianes, llicèndes que, a forra de

ser infundades quedaren desmentides en la solenne
reunió celebrada en el Restaurant Munich... 77 23

44 Ni existixen ni han existit clauay diferències entre
Lo Rab Penat i El Cuento del Ommenche perquè encara que
en la forma, en la apariència superficial paregan distints, en
el fons, en la idea, considim tots, orem encaminats al ma-
teix fi, a fer renaixer nostra dolra llengua... 77

45 La nota simpàtica de la festa... lo que més gran-
dea en serraba - din, encara, el Cuento - fou quant don Teo-
dor Florent, el ilustre mestre, el patriarca de la lliteratura va-
lenciana, el primer que no ha apartat clauay la vista
de nostra terra, abrasà en un mateix abràs, afectuós y apre-
tob, al digníssim president de Lo Rab Penat don Leopoldo
Trener y al director de El Cuento del Ommenche Sr. Bernat. 77

Hem tingut interès a detallar amb alguna prolixitat aque-
tes anècdotes de la renaixença perquè entenem que són ben re-
presentatives d'una época que ja hem superat.

A partir de El Cuento de Bernat el moviment literari
s'intensifica; noves promocions de poetes escriuen, veros no-

bre tot, i la depuració del llenguatge i les preocupacions or- 24
toogràfiques augmenten. El grup de Lo Rat Penat dona nos-
tres literàries apart de les dels Jocs Florals. Verdaderament
en marxa la Renaixença calia una Gramàtica i el P. Fu-
llana la publica en 1915. Els bons resultats no es fan
d'esperar i primerament Daniel Martínez Ferrando amb
La Cancó de l'Isolat recull de poemes que daten de l'any

1910-1911; Josep Maria Bayarri després amb els quaderns
dels Poetes Valencians Contemporanis (1915); L'Escala Florida de
Thous; en 1916 Miquel Duran i Tortajada ens dona Himnes i Pe-
mes; Jacint Maria Mustieles, Flama i Eduard López Cha-
varri els croquis valencians de l'horta i de la muntanya.

Des de fa vint anys que el perfeccionament del llenguatge
que escrit fa via ràpidament. La bibliografia és major.
també. Astem el naixement del setmanari polític que
no descarta els caires literaris, que prepara l'eclosió de
joves conreadors de l'idioma. I en vindre la dictadura
les activitats polítiques públiques minoren i les que es

han a la llum del sol es concreten en la revista Taula 25
de les Elctres valencianes.

A la fi de la primera època de la Renaixença Constantí
Blombart fea un esforç i donava a la premsa un recull d'èpi-
grames equívocs, diguem-ne picardissos per no qualifi-
car-los d'altra manera, i a la fi de la segona època se
suscita en Taula aquella interessant i airejadora po-
lèmica, que molts recordaran, sobre l'avantguardis-
me en la nostra literatura.

¡Quants anys han passat! però... no han estat en va!
Taula, el grup de literats que l'escriuen, ni se re-
colzen ni malparlen dels Jocs Florals. Algunes veg-
da hi col·laboren, personalment, sense que perille
la renouació veritablement de cara al món que fa
Taula; cal dir, però, que Llorenç Renat no es recenta
de la tal col·laboració i que, com sempre, acull els
jocs amb els braços oberts.

En tancar aquesta època el panorama sintètic del va-²⁶
lencià literari és el següent:

Consolidació de la Renaixença. Desaparició quasi ab-
soluta de la poesia pseudo-patriòtica que havia fet esclat
amb els setmanaris polític-valencianistes. Recula la poe-
sia muralista per donar pas a temes ciutadans, novetat
que no és prou ben rebuda perquè amb ella apareixen
les tendències a la supressió del ritme i de la rima acadè-
micistes. Desduny pel temes florealcs. Aparició de l'ale-
gria irònica en substitució de l'antiga poesia festiva de
caires populars i de suposada inspiració típica, que ha ~~do-~~
produït "mestres en qui saber" que no han produït fet
mai poesia. Un altre quany: horror al tòpic.

Per altre costat: retorn a la poesia racial - ansias
marquiana - de substància filosòfica. Poesia mística, me-
diterrània, sense contactes ni influències castellanes. Anur
pel cultiu de la forma tant literària com didàctica. Neix.

ment de la crítica literària. Aparició d'un ra populis- 27
me - el clàssic - que redimix el llenguatge viu als llavis
dels llauradors i l'eleva, dignament, a ~~la~~ categoria literà-
ria. Recorde's no més Tomba-Tossals de Pasqual Tirado -

Auòtem, ara, la riquíssima aportació a la litera-
tura nacional del grup d'escriptors i erudits castello-
nues.

Preocupació seriosa dels estudis gramaticals i lin-
güístics que inicia el Pare Fullana. L'estudi dels nostres
clàssics que ajuda el retrobament del to dígne i la
superació temàtica.

En resum: la literatura valenciana s'ha elevat;
posem una voluntat ferrenya de millorar el nostre ma-
terial verbal; es demana una ortografia, els desterro
conscient dels barbarismes i el retrobament de la sin-
taxi ... En fi: el sentit de responsabilitat premedix la
tasca dels escriptors valencians.

28

I tanquem el panorama en una fetxa en què, històricament, coincidix amb la caiguda d'aquella vergonyosa dictadura que, per altra part, tingué la virtut de reconcentrar l'esperit valencianista i d'alinear les plomes dels nostres escriptors.

~~He dit.~~

He dit